

N:o 113.

Af herrar **E. Hammarlund** och **F. Berg** i Stockholm, om
*förhöjning af understödsbeloppen från småskollärares
m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt.*

Sedan 1893 års början åtnjuter småskollärarekåren — häri inbegripna icke blott lärare och lärarinnor vid den egentliga småskolan, utan äfven lärare och lärarinnor vid mindre folkskolor äfvensom biträdande och öfriga icke ordinarie lärare och lärarinnor vid folkskolan — rätt till ålderdomsunderstöd.

Genom Kungl. Maj:ts reglemente den 22 juni 1892 för småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt fastställdes helt understöd till 150 kronor för år, oberoende af de löner, som vederbörande åtnjutit under sin tjänstgöring. Om man granskar de utredningar, på hvilka inrättandet af småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt grundat sig, skall man emellertid finna, att det nämnda beloppet, 150 kronor, blef valdt med särskild hänsyn därtill, att det var hälften af den då antagna medellönen eller sannolika lönen — bostadsförmånen oberäknad — för ifrågavarande lärare. Vi hänvisa i detta afsende till 1891 års kommittébetänkande angående ålderdomsunderstöd åt lärare och lärarinnor vid småskolan m. fl., sid. 33, samt G. Eneströms utredning om ålderdomsunderstöd åt lärare och lärarinnor vid småskolor m. fl., sid. 31.

Vid tiden för ålderdomsunderstödsanstaltens tillkomst var ingen laglig minimilön för småskollärare m. fl. fastställd, men såsom villkor för statsbidrags erhållande gällde, att lönen skulle vara minst 200 kronor; det högsta lönebelopp, efter hvilket statsbidrag utgick, var 300 kronor. Med ledning af från skolorådens ordförande infordrade statistiska uppgifter

kom G. Eneström till det resultat, att medellönen för samtliga lärare och lärarinnor kunde beräknas till 300 kronor utom bostad.

På grund af beslut af 1897 års Riksdag fastställdes lönen för examinerade småskollärare m. fl. från och med 1898 till minst 300 kronor med rätt till förhöjning efter tio tjänstår till minst 350 kronor förutom bostad och vedbrand. Då i betraktande tages, att i många skoldistrikt lönen för småskollärarepersonalen utgår med *högre* lönebelopp än det lagstadgade minimum, kunde efter 1898 års ingång medellönen för lärare eller lärarinna, som afgick med ålderdomsunderstöd, beräknas öfverstiga 350 kronor och närma sig 400 kronor.

Då den grund för bestämmande af understödets storlek, som vid ålderdomsunderstödsanstaltens inrättande tillämpades, sålunda blifvit rubbad, väckte herr J. H. G. Fredholm samt undertecknad Hammarlund vid 1898 års riksdag motion om förhöjning af ålderdomsunderstödens storlek. Riksdagen beslöt i anledning häraf aflåtandet af en skrifvelse till Kungl. Maj:t med anhållan om utredning i ärendet.

Sedan dylik utredning försiggått, inkom Kungl. Maj:t till 1900 års Riksdag med proposition om sådan förhöjning af understödsbeloppen, som af 1898 års motionärer blifvit ifrågasatt, och Riksdagen godkände denna proposition.

Efter 1901 års början utgår på grund häraf helt understöd med 200 kronor och de afkortade understöden i proportion härefter.

I de år 1900 gällande lönebestämmelserna för småskollärarepersonalen hafva sedan dess tvenne förändringar ägt rum på grund af Riksdagens beslut. Från och med 1901 tillerkändes examinerade småskollärare m. fl. ett andra ålderstillägg, så att lönen efter femton tjänstår skulle utgöra minst 400 kronor. Och från 1905 års början gäller, att för examinerade småskollärare m. fl. lönen skall vara minst 350 kronor med förhöjning efter tio tjänstår till minst 400 kronor och efter femton tjänstår till minst 450 kronor.

Lönen för de lärare och lärarinnor, hvilka afgå med ålderdomsunderstöd, har sålunda efter år 1900, då understödet fastställdes till sitt nuvarande belopp, blifvit höjd med i regeln 100 kronor. För att den ursprungliga proportionen mellan lön och understöd fortfarande skall bibehållas, bör alltså helt understöd höjas med 50 kronor, d. v. s. från 200 till 250 kronor, och de afkortade understöden i proportion därefter.

Vi tillåta oss erinra därom, att då fråga förelåg om understödets hö-

jande från 150 till 200 kronor, direktionen för folkskolläraarnes pensionsinrättning särskildt framhöll i sitt till Kungl. Maj:t afgifna utlåtande, att, om vid anstaltens inrättande man af vissa orsaker funnit sig böra bestämma helt understöd till endast hälften af den då beräknade medellönen eller den sannolika lönen, hvilket otvifvelaktigt måste anses såsom en för understödstagarna icke särdeles gynnsam beräkningsgrund, billigheten syntes fordra, att åtminstone denna proportion mellan lön och understöd, då en reglering af understödsbeloppen ifrågasattes, fortfarande, så vidt möjligt vore, vidmakthölles.

En förhöjning i understödet påkallas emellertid icke blott för att bibehålla den ursprungliga proportionen mellan lön och understöd, utan ock med hänsyn till de alltjämt stegrade lefnadskostnaderna. Ingen torde väl vilja förneka, att till och med det högsta understödet, som för närvarande kan utdelas af anstalten, eller 200 kronor om året, måste anses otillräckligt för lärare och lärarinnor, hvilka å ena sidan slitit ut sina krafter på en för fosterlandet så viktig verksamhet som barnundervisningen och å andra sidan härför uppburit en lön, hvilken icke medgifvit dem att göra besparingar för ålderdomen, om man icke till sådana besparingar vill räkna den årsafgift, som det åligger dem att erlägga till anstalten.

Härtill kommer en annan betydelsefull omständighet, nämligen den, att, enligt hvad erfarenheten gifvit vid handen, det största antalet understödstagare icke erhåller helt understöd. Sålunda erhöles:

Genom beslut år	Helt understöd om 150 kr.	Afkortadt understöd om 70 till 140 kr.
1893	10	43
1894	12	46
1895	15	34
1896	15	33
1897	15	39
1898	16	32
1899	12	34
1900	9	25
	Helt understöd om 200 kr.	Afkortadt understöd om 70 till 185 kr.
1901	26	43
1902	27	43
1903	38	32

Under de 11 år, för hvilka uppgifter föreligga, hafva alltså endast 195 erhållit helt understöd, under det 404 fått nöja sig med afkortadt understöd. Medelbeloppet af de understöd, som uppbyros från anstalten under år 1903, torde hafva uppgått endast till omkring 134 kronor. Vid årets början funnos nämligen 454 och vid dess slut 512 understödstagare, medeltal alltså 483, och då under året utbetalts 64,545 kronor i understöd, gör detta i medeltal 134 kronor på en hvar.

Om man på grund af hvad sålunda blifvit anfördt måste dela den uppfattningen, att en förhöjning af ålderdomsunderstödet för småskollärare och småskollärarinnor är af behovet påkallad och lämpligen nu bör vidtagas samt att för bibehållande af den ursprungliga proportionen helt understöd bör sättas till 250 kronor, så blir nästa fråga, med hvilka belopp de afkortade understöden böra utgå.

Den inverkan, som en förhöjning af helt understöd bör utöfva på de afkortade understöd, hvilka utgå enligt gällande reglemente, § 7, öfvergångsstadgandet, § 8 och § 9, kan utan svårighet bestämmas, om man härvid tillämpar — på samma sätt, som skedde vid ändringen år 1900 — de grunder, hvilka ursprungligen blifvit följda i fråga om dessa understöd.

Paragraf 8 i gällande reglemente har enligt kungl. kungörelsen den 15 juni 1900 följande lydelse:

Anses af vederbörande skolråd eller folkskoleinspektör lärare eller lärarinna på grund af försvagad hälsa, bristande syn eller hörsel eller annan liknande, oförvållad anledning icke vidare vara fullt lämplig att sköta sin tjänst, vare, efter uppnådda 25 tjänstår, lärare, som fyllt 50 år, och lärarinna, som fyllt 45 år, berättigade att, då han eller hon om understöd gör ansökning, efter afgång från tjänsten bekomma afkortadt årligt understöd till följande belopp:

a) lärarinna,		
som fyllt 45 år	-----	90 kronor,
» » 46 »	-----	100 »
» » 47 »	-----	105 »
» » 48 »	-----	115 »
» » 49 »	-----	120 »
b) lärare eller lärarinna,		
som fyllt 50 år	-----	130 kronor,
» » 51 »	-----	145 »
» » 52 »	-----	155 »
» » 53 »	-----	170 »
» » 54 »	-----	185 »

Öfvergångsstadgande:

Lärare, som blifvit i tjänst anställd före den 1 januari 1880 och uppnått en lefnadsålder af minst 55 år, vare, om han tjänstgjort minst 20 år och af förutnämnda skäl icke vidare anses fullt lämplig att sköta sin tjänst, likaledes berättigad att efter afgång från tjänsten erhålla afkortadt årligt understöd sålunda:

om summan af lefnads- och tjänstår uppgår till	till belopp af
75 år	90 kronor,
76 »	100 »
77 »	105 »
78 »	115 »
79 »	120 »

De i denna paragrafs hufvudstadgande ursprungligen fastställda beloppen äro — såsom af ofvannämnda kommittébetänkande, sid. 32—35, framgår — erhållna på sådant sätt, att man tagit resp. 45, 49, 53, 57, 61, 66, 72, 78, 85 och 92 procent af 150 kronor (= helt understöd) och afrundat beloppen. De i öfvergångsstadgandet bestämda beloppen äro åter genom Riksdagens beslut satta lika med de fem första i hufvudstadgandet. Om man förfar på samma sätt, utgående från ett helt understöd af 250 kronor, erhåller man:

a) 45 % af 250 kronor = 112: 50 kronor, afrundadt till 115 kronor,
49 % » » » = 122: 50 » » » 125 »
53 % » » » = 132: 50 » » » 135 »
57 % » » » = 142: 50 » » » 145 »
61 % » » » = 152: 50 » » » 155 »
b) 66 % » » » = 165 » » » 165 »
72 % » » » = 180 » » » 180 »
78 % » » » = 195 » » » 195 »
85 % » » » = 212: 50 » » » 215 »
92 % » » » = 230 » » » 230 »

Och de i öfvergångsstadgandet nämnda beloppen böra sättas lika med de fem under a) angifna eller resp. 115, 125, 135, 145 och 155 kronor.

Det i § 7, öfvergångsstadgandet, medgifna understödet, som för närvarande är 130 kronor eller lika med det först anförda i § 8, b), bör i öfverensstämmelse härmed nu bestämmas till 165 kronor, och det i § 9 medgifna (vid obotlig sjukdom), som nu utgår med 90 kronor eller lika

med det första i § 8, a), bör nu sättas till 115 kronor. Några andra understödsgrader förekomma icke i nu gällande reglemente.

På detta sätt skulle understödsbeloppen inom samtliga understödsgrader ökas med omkring en fjärdedel. Medelunderstödet, som år 1903 var ungefär 134 kronor, skulle efter detta blifva omkring 168 kronor årligen, motsvarande 46 öre om dagen.

Mot detta kan naturligtvis invändas, att det föreslagna beloppet är för lågt tilltaget. Helst borde ju understödet utgå i högre proportion till lönen, än hvad hittills varit fallet. Vi hafva emellertid icke velat nu ifrågasätta ändring i de af Kungl. Maj:t och Riksdag en gång fastställda grunderna, utan blott föreslagit sådana ändringar, att dessa grunder äfven i verkligheten vinna tillämpning och icke ytterligare afprutas.

Beträffande slutligen den tillökning i kostnad, som skulle blifva en följd af nu föreslagna förhöjning af understöden, så är klart, att denna, hvad *blifvande* understödstagare angår, skulle blifva i proportion till understödens förhöjning och således belöpa sig till 25 procent. För att bedöma, om detta bör verka afskräckande för förslaget, får man erinra sig, att kostnaden för ålderdomsunderstödsanstalten, såvidt hittills kunnat visa sig, blifvit mycket mindre, än som från början var beräknadt. Förhållandet mellan beräknad kostnad och verklig kostnad ställer sig under anstaltens elfva första år sålunda:

Verksamhetsår	Beräknad understöds-kostnad	Utbetaladt understödsbelopp (öretalen oräknade)
1:a	24,000 kronor	3,999 kronor
2:a	29,000 »	10,448 »
3:e	34,000 »	15,119 »
4:e	38,000 »	20,372 »
5:e	46,000 »	25,575 »
6:e	53,000 »	30,955 »
7:e	60,000 »	35,570 »
8:e	69,000 »	38,503 »
9:e	78,000 »	44,070 »
10:e	89,000 »	54,108 »
11:e	98,000 »	64,545 »

Samtidigt hafva skoldistriktens och lärarnes afgifter inbringat betydligt mera, än man väntat sig, äfven med inbegrepp af dessa senare eller lärarnes afgifter, hvilka, af Kungl. Maj:t ej ifrågasatta, beslutades af Riksdagen. Kommittén beräknade skoldistriktens afgifter till 44,000 kronor årligen, men redan år 1899 uppgingo de till dubbla beloppet och hafva sedan dess ytterligare stigit, så att de år 1902 belöpte sig till 93,720 kronor.

Följden häraf har blifvit, att, långt ifrån att statsbidrag behöft anlitas för bestridande af anstaltens utgifter — något som alltid varit af riksdagen ifrågasatt, — i stället anstalten till godo i statskontoret uppsamlats en fond, som uppgick (öretalen oräknade) vid slutet af år

1884 till	118,846 kronor
1897 »	287,674 »
1900 »	426,565 »
1903 »	516,340 »

Kommittén beräknade (sid. 45), att fyllnadsbidrag från statsverket skulle blifva erforderligt efter omkring 7 år från det anstalten började sin verksamhet. Trots den år 1901 inträdda förhöjningen i understödsbeloppen, öfverstiga skoldistriktens årliga afgifter allt fortfarande ganska väsentligt beloppen af de utbetalda understöden. Det torde komma att dröja ännu många år, innan statsmedel för ändamålet behöfva tagas i anspråk, och detta ehuru ingen ränta beräknas på de i statskontoret uppsamlade medlen. Innan någon utgift från statens sida kan komma i fråga för detta ändamål, måste först och främst de årliga understödsbeloppen stiga upp till belopp, som motsvara skoldistriktens årliga afgifter och sedan under åtskilliga år öfverskrida sistnämnda afgifter med sådana belopp, att de i statskontoret samlade öfverskotten varda förbrukade. Ännu torde detta dröja flera år, äfven om den af oss ifrågasatta förhöjningen blir genomförd. Det är nämligen att märka, att denna förhöjning ej kan komma förutvarande understödstagare till godo, ty Riksdagen håller ju strängt på den principen, att en förbättring i pensionsvillkoren för en kår icke har retroaktiv verkan.

Ett bifall till vårt förslag kommer alltså icke för närvarande eller under de närmast kommande åren att medföra någon statsutgift.

Med stöd af hvad sålunda blifvit anfördt, hemställa vi,

att Riksdagen ville besluta sådan förhöjning af de understödsbelopp, hvilka efter utgången af år 1905 beviljas från småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt,

att beloppet af helt understöd utgör 250 kronor för år;

att det årliga understödsbelopp, hvilket tillkommer lärare eller lärarinna, som blifvit i tjänst anställd före den 1 januari 1880, uppnått en lefnadsålder af minst 55 år samt tjänstgjort minst 20 år och för hvilken summan af lefnads- och tjänstår uppgår till minst 80, utgör 165 kr.;

att om lärare eller lärarinna af vederbörande skolråd eller folkskoleinspektör anses på grund af försvagad hälsa, bristande syn eller hörsel eller annan liknande, oförvållad anledning icke vidare vara fullt lämplig att sköta sin tjänst, äro, efter uppnådda 25 tjänstår, lärare, som fyllt 50 år, och lärarinna, som fyllt 45 år, berättigade att, då han eller hon om understöd gör ansökning, efter afgang från tjänsten bekomma afkortadt årligt understöd till följande belopp:

a) lärarinna,

som fyllt 45 år	115 kronor
» » 46 »	125 »
» » 47 »	135 »
» » 48 »	145 »
» » 49 »	155 »

b) lärare eller lärarinna,

som fyllt 50 år	165 kronor
» » 51 »	180 »
» » 52 »	195 »
» » 53 »	215 »
» » 54 »	230 »

att det afkortade årliga understöd, hvilket tillkommer lärare eller lärarinna, som blifvit i tjänst anställd före den 1 januari 1880 samt, efter uppnådd

lefnadsålder af minst 55 år och tjänstgöringstid af minst 20 år, af förut nämnda skäl icke vidare anses fullt lämplig att sköta sin tjänst, utgör, om summan af lefnads- och tjänstår uppgår till

75 år	115 kronor
76 »	125 »
77 »	135 »
78 »	145 »
79 »	155 »

samt att det årliga understöd, till hvilket den lärare eller lärarinna är berättigad, som ej upphunnit det för erhållande af helt eller afkortadt understöd bestämda antalet lefnads- och tjänstår, men, sedan han eller hon tjänstgjort minst 15 år, genom obotlig sjukdom blifvit urståndsatt att vidare sköta sin tjänst, utgör 115 kronor.

Stockholm den 28 januari 1905.

Emil Hammarlund.

Fridtjuv Berg.

År	Belopp i Kronor	
	1905	1904
1905	787,475,2	787,475,2
1904	482,900,2	482,900,2
1903	381,911,2	381,911,2
1902	480,074,2	480,074,2
1901	343,344,2	343,344,2
1900	130,092,2	130,092,2